

Projekt

z dnia 17 kwietnia 2025 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR XIV. .2025
RADY MIEJSKIEJ GMINY OSIECZNA**

z dnia 29 kwietnia 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028 dla Gminy Osieczna

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 ze zmianami) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 t.j.) Rada Miejska Gminy Osieczna uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028 dla Gminy Osieczna w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gminy Osieczna.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni po ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2025-2028 DLA GMINY OSIECZNA

SPIS TREŚCI

<i>1. WSTĘP</i>	<i>3</i>
<i>2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>4</i>
<i>3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ</i>	<i>17</i>
<i>4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW</i>	<i>18</i>
<i>5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO</i>	<i>22</i>
<i>6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY</i>	<i>37</i>
<i>7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT</i>	<i>65</i>
<i>8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>67</i>
<i>9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>71</i>
<i>10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>72</i>
<i>11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>73</i>
<i>12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>74</i>

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY OSIECZNA

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Osieczna na lata 2025 – 2028” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja następujących celów:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy;
- należy podkreślić, że ochrona zabytków leży w kompetencjach organów, natomiast opiekę nad zabytkami sprawują właściciele.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art. 6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy”. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2023 r. Sygn. akt P 12/18 (Dz. U. z 2023 r. poz. 951) stwierdza ponadto, że ”po rozpoznaniu w trybie art. 92 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393), na posiedzeniu niejawnym w dniu 11 maja 2023 r., pytania prawnego Naczelnego Sądu Administracyjnego, czy art. 22 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r. poz. 2187, ze zm.) w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości poprzez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, jest zgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz z art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonego w Paryżu dnia 20 marca 1952 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 36, poz. 175, ze zm.), orzeka:

Art. 22 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, jest niezgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”.

W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ponadto w art. 81 ustawy jest mowa o dotacjach przyznawanych przez jednostki samorządu terytorialnego, a mianowicie:

- dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków

może być udzielona przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale,

- dotacja, w zakresie określonym w art. 77 ustawy, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Przepisy Gminnego Programu Ochrony Zabytków odnoszą się również do Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. poz. 2153 t.j.) gdzie jest mowa o czynnościach związanych z planowaniem, przygotowaniem i realizacją przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu uratowanie zabytków przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465)

- *art. 7 ust. 1 pkt 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130):

Na mocy ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2; art. 47, ust. 2, pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 51. ust. 1. wskazuje, że sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego decyzje wydają w odniesieniu do:

- 1) inwestycji celu publicznego oznaczeniu krajowym i wojewódzkim - wójt, burmistrz albo prezydent miasta w uzgodnieniu z marszałkiem województwa;
- 2) inwestycji celu publicznego oznaczeniu powiatowym i gminnym - wójt, burmistrz albo prezydent miasta;
- 3) inwestycji celu publicznego na terenach zamkniętych - wojewoda.

Zgodnie z art. 53 ust. 4 pkt 2 powyższe decyzje wydaje się po uzgodnieniu z: wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 725 ze zmianami).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. ust 2 pkt 3).

W art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępianie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które

wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1-4, wykonywane:

- 1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,
 - 2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia,
- przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1491).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust. 1 pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19b, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 54 ze zmianami).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1478).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust. 1 pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16 ust. 1: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 i ust. 5).

Art. 83a wskazuje, że zezwolenie na usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków. Na mocy art. 83f ust. 12 tego artykułu konserwator zabytków może przed upływem terminu, o którym mowa w ust. 8, wydać zaświadczenie o braku podstaw do wniesienia sprzeciwu. Wydanie zaświadczenia wyłącza możliwość wniesienia sprzeciwu, o którym mowa w ust. 8, oraz uprawnia do usunięcia drzewa. Może też zgodnie z ust. 14 wnieść sprzeciw w przypadku:

1) lokalizacji drzewa:

- a) na nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków,
- b) na terenie przeznaczonym w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego na zielen lub chronionym innymi zapisami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,
- c) na terenach objętych formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1-5,

2) spełnienia przez drzewa kryteriów, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 40 ust. 3.

Zasady naliczania opłat za usunięcie drzew i krzewów przedstawiono w art. 84-87 ustawy i zgodnie z art. 84 ust. 8 decyzję w tych sprawach podejmuje właściwy organ do wydania zezwolenia (w tym także konserwator zabytków).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1145).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13 ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Art. 13 ust. 5 stwierdza, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Identyfikacyjny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust. 4).

Zgodnie z art. 96 ust. 1. podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział, z uwzględnieniem ust. 1a, stwierdzającego, że odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1, wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 70 ze zmianami).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 87).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2393),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 164 ze zmianami),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56). W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 28 sierpnia 2019 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 81);
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty

budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t.j. Dz. U. 2023 r. poz. 2425 ze zmianami).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki,

dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6 ust. 2 ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku nieruchomego oraz użytkownik wieczysty gruntu, na

którym znajduje się zabytek nieruchomy. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1886).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzi w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pasteli, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
 - 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
 - 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1-12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. Na rok 2020 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2023-2026

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 grudnia 2023 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Celem głównym Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026 jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Do realizacji wszystkich celów i zadań wymienionych w Krajowym programie 2023-2026 opracowano szczegółowy harmonogram wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w Krajowym programie i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem, są kierunki działań wskazujące na konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków,

przyjęte do realizacji do 2026 r. Są to:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju;
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań;
- cyfryzacja procesów administracyjnych;
- wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków;
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych;
- edukacja – podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju

w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami

charakterystycznymi dla regionów geograficzno-przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 - 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 - 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;

- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet 1 tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO NA LATA 2021-2024

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2021- 2024, przyjęty został uchwałą nr XXXVII/714/21 przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dnia 20 grudnia 2021 r.

Głównym zamierzeniem "Programu opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024" jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach Samorządu Województwa Wielkopolskiego, służących polepszeniu stanu zachowania zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego Wielkopolski. Celem działania Samorządu Województwa jest zharmonizowanie polityki ochrony przestrzeni kulturowej z polityką rozwoju regionalnego i strategią zrównoważonego zagospodarowania województwa. Prowadzenie spójnej polityki i zintegrowanej ochrony dziedzictwa kulturowego oraz współdziałanie wszystkich szczebli jednostek samorządu terytorialnego w województwie z instytucjami rządowymi i organizacjami pozarządowymi, podmiotami gospodarczymi, posiadaczami i użytkownikami zabytków umożliwi osiągnięcie wyznaczonych celów i zamierzeń określonych w dokumencie programowym.

"Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2021-2024" stanowi kontynuację "Programu opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017-2020". Realizacja wcześniejszych programów wykazuje, iż dzięki dotacjom z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego oraz wysiłkowi właścicieli coraz więcej obiektów zabytkowych zostaje poddanych pracom remontowym i konserwatorskim, stając się wyróżnikami przestrzennymi w lokalnym krajobrazie.

Celem głównym Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami oraz dbanie o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych oraz przyszłych pokoleń.

W programie, wyznaczono pięć celów szczegółowych wraz z kierunkami działania, które będą realizowane przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego:

Cel 1: Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa wielkopolskiego,

Cel 2: Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego,

Cel 3: Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa,

Cel 4: Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,

Cel 5: Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO DO 2030 ROKU

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta została uchwałą nr XVI/287/20 z dnia 27 stycznia 2020 r. Jest to aktualizacja Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Strategia określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. W Strategii wskazuje się na nowy model rozwoju regionalnego, zwany modelem funkcjonalnym. Ma on przyczynić się do zrównoważonego rozwoju naszego województwa i opowiadać na zidentyfikowane wyzwania, które stoją przed Wielkopolską w najbliższym czasie. Został on tak zaprojektowany aby zapewnić społecznie, gospodarczo i terytorialnie zrównoważony rozwój naszego województwa. Dzięki niemu efektywnie będą rozwijane oraz wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich obszarów województwa.

Wg Wizji Strategii Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami i wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.

Cel generalny strategii opiera się na wskazanej Wizji. Dla celu generalnego ustalono cztery cele strategiczne, wraz z jedenastoma celami operacyjnymi. W przeciwieństwie do poprzedniej perspektywy strategii brak tu zapisów bezpośrednio powiązanych z ochroną dziedzictwa kulturowego. Jedynie cel 2.3 podkreśla znaczenie kultury w życiu społecznym Wielkopolan, w tym szlaków turystyki kulturowej, ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego. Wspomniane jest też znaczenie obiektów zabytkowych dla poprawy jakości życia na obszarach wiejskich.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

W dniu 25 marca 2019 r. Uchwałą Nr V/70/19, Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwalił Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania. Uchwałę opublikowano w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego (Dz. Urzędowy Woj. Wielkopolskiego 2019, poz. 4021).

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego jest najważniejszym dokumentem Samorządu Województwa Wielkopolskiego określającym politykę przestrzenną w granicach administracyjnych regionu, w tym dla miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego. Plan określa model rozwoju przestrzennego, cele polityki przestrzennej i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa oraz rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, a także zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych.

W treści programu podkreślono, że ochrona środowiska i dziedzictwa kulturowego jest szczególnie ważnym elementem polityki przestrzennej województwa. W rozdziale o kulturze i dziedzictwie narodowym, omówiono zagadnienie tożsamości regionalnej, dziedzictwa archeologicznego, zabytków i parków. W celu realizacji założeń szczególną uwagę zwrócono na następujące działania:

- 1) zwiększenie nakładów finansowych na ochronę zasobów kulturowych.
- 2) prowadzenie stałych nadzorów nad rejestrem zabytków i udostępnienie jego wersji elektronicznej.
- 3) prowadzenie badań w obrębie zabytków we wszystkich dziedzinach nauki.
- 4) wykorzystanie zabytków i wiedzy o nich dla celów turystycznych oraz dla promocji regionu.

5) podnoszenie wartości usług turystycznych poprzez „wykorzystanie” zabytków dla podniesienia atrakcyjności oferty.

AUDYT KRAJOBRAZOWY WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego to dokument uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 27 marca 2023r. (Uchwała Nr LI/1000/23 w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego). Audyt krajobrazowy jest narzędziem polityki przestrzennej w zakresie krajobrazu ukierunkowanym na jego ochronę, gospodarkę i planowanie.

Należy pamiętać, że obok zasobów przyrodniczych elementem wyróżniającym się i mającym wpływ na charakter krajobrazu, jest dziedzictwo kulturowe, będące obrazem historii rozwoju przestrzennego regionu.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU LESZCZYŃSKIEGO NA LATA 2021 - 2024

Program opieki nad zabytkami Powiatu Leszczyńskiego na lata 2021- 2024, przyjęty został uchwałą nr XXXII /193/2021 przez Radę Powiatu Leszczyńskiego dnia 28 stycznia 2021 r.

Głównym zamierzeniem „Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2021 - 2024 dla powiatu Leszczyńskiego” jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju.

Efektami, jakie ma przynieść wykonanie zapisów programu powinny być:

- 1) poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego,
- 2) uatrakcyjnienie regionu na polu rynku turystycznego,
- 3) włączenie ochrony zabytków w system gospodarki rynkowej – nadanie zabytkom właściwych funkcji,

- 4) podniesienie świadomości walorów dziedzictwa i potrzeby ich utrzymania wśród mieszkańców,
- 5) zachowanie oryginalności i odmienności oraz tworzenie poczucia małej ojczyzny kulturowa identyfikacja w świecie ogarniętym globalizacją).

W programie wyznaczono pięć kierunków działań dla realizacji Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami:

Kierunek 1: Ochrona i rewaloryzacja obiektów zabytkowych i budynków o wartościach Lokalnych.

Kierunek 2: Kształtowanie świadomości mieszkańców i popularyzacja wiedzy o regionie.

Kierunek 3: Promocja zabytków, krajobrazu kulturowego i tradycji lokalnej.

Kierunek 4: dziedzictwo kulturowe jako element rozwoju turystyki.

Kierunek 5: świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego oraz dążenie do zachowania ładu przestrzennego.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY OSIECZNA

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, a także określa strefy ochrony konserwatorskiej, spośród których należy wymienić:

STREFA „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej o bardzo dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej do bezwzględnego zachowania. W strefie zakłada się priorytet wymagań konserwatorskich i konieczność opracowania planu szczegółowego i rewaloryzacji,

STREFA „B” - ochrony konserwatorskiej, która obejmuje obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy,

STREFA „E” - ochrony ekspozycji, która obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych, głównie poprzez wyznaczenie terenów wyłączonych spod zabudowy lub określenie ich nieprzekraczalnych gabarytów,

STREFA „K” - ochrony krajobrazu, która obejmuje obszar krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym,

STREFA „W” - ochrony archeologicznej, która obejmuje rozpoznanie i potencjalne obszary eksploatacji archeologicznej, które winny być wyłączone spod zabudowy – strefa obejmuje cały teren gminy.

Powyższe strefy zlokalizowane są następująco na terenie miasta Osiecznej oraz terenie wiejskim:

Miasto Osieczna

STREFA „A”

- obejmuje zespół staromiejski /w sposób oznaczony na mapie/.

Granica strefy biegnie ulicą Kościuszki, następnie ul. Osiedlową do rzeki, która w kierunku północnym do drogi w granicach oznaczonych na mapie, następnie w granicach oznaczonych na mapie biegnie w kierunku wschodnim do ul. Krzywińskiej. Ulicą Krzywińską w kierunku północno-wschodnim, obejmując cmentarz katolicki i zespół klasztorny i w kierunku południowym do jeziora w granicach oznaczonych na mapie.

- zespół trzech wiatraków koźlaków.

STREFA „B”

- część wschodnia ul. Leszczyńskiej,

- część północna miasta (ochronie podlega jedynie układ planistyczny dawnej wsi Łącko),

- Cmentarz ewangelicki przy ulicy Leszczyńskiej.

STREFA „K”

- obejmuje ochroną obszar wokół Jeziora Łoniewskiego o wybitnych walorach krajobrazowych.

STREFA „E”

- panorama miasta od północy z drogi w kierunku Drzeczkowa,
- panorama miasta widoczna od strony północno – wschodniej z drogi w kierunku Krzywina,
- panorama miasta widoczna ze wzgórza położonego na południe od Jeziora Łoniewskiego,
- panorama miasta widoczna ze Stanisławówki,
- zespół wiatraków widoczny od strony drogi w kierunku Jeziorek,
- zespół wiatraków widoczny od strony drogi w kierunku Leszna.

Ponadto wyznacza się osie widokowe na następujące dominanty:

a/ Kościół parafialny pod wezwaniem św. Trójcy :

- z ulicy Kościuszki w kierunku północno – wschodnim,
- z północno - zachodniego narożnika Placu 600-lecia w kierunku południowo – wschodnim,
- z ulicy Łącko w kierunku południowo-wschodnim,
- z ulic Podgórnej i Bohaterów Stalingradu [ob. Słoneczna] w kierunku północnym,
- z ulicy Gostyńskiej w kierunku północno –zachodnim,
- z ulicy Krzywińskiej w kierunku południowo – wschodnim,

b/ Zespół klasztorny :

- z ulicy Powstańców Wielkopolskich w kierunku północno – wschodnim.

Ochroną konserwatorską obejmuje się również dwie aleje :

a/odchodzącą od drogi do Łoniewa w kierunku zespołu pałacowego,

b/biegącą ulicą Gostyńską.

Kąkolewo

STREFA „A”

- zespół pałacowo-parkowy, zespół kościelny.

STREFA „B”

- teren cmentarza parafialnego.

Świerczyna

STREFA „A”

- zespół kościelny wraz z najbliższym otoczeniem.

STREFA „A”

- wiatrak wraz z najbliższym otoczeniem.

STREFA „B”

- teren cmentarza parafialnego.

Grodzisko

STREFA „K

- przez obszar wsi przebiega strefa ochrony krajobrazu obejmująca miasto Osieczna.

Łoniewo

STREFA „K”

- przez północny obszar wsi przebiega strefa ochrony krajobrazu.

Ziemnice

STREFA „B”

- zespół dworsko-parkowy wraz z reliktem parku,
- cmentarz ewangelicki (relikt).

Drzeczkowo

STREFA „A”

- zespół pałacowo-parkowy,
- zespół folwarczny,
- zespół kościelny,
- zespół całej wsi z zachowanym układem przestrzennym i historyczną zabudową
- Drzeczkowo – cegielnia,
- zespół dworsko-parkowy – Wolkowo.

STREFA „K”

- widokowa i ekologiczna – Wolkowo.

Witosław

STREFA „A”

- zespół pałacowo-parkowy wraz z zabudowaniami folwarcznymi,
- kaplica grobowa,
- kuźnia.

STREFA „B”

- pozostałe budynki gospodarcze.

STREFA „K”

- obejmuje swym zasięgiem Jezioro Witosławskie i wieś Witosław.

Wojnowice

STREFA „A”

- zespół dworsko-parkowy z zabudowaniami folwarcznymi,
- na wzgórzu w odległości 1 km na północ przy drodze do Racotu wznosi się dobrze zachowane grodzisko pierścieniowe.

STREFA „K”

- w granicach administracyjnych wsi przebiega strefa ochrony krajobrazu (która swym zasięgiem obejmuje Jezioro Witosławskie i wieś Witosław.

Miąskowo

STREFA „B”

- relikty cmentarza ewangelickiego,
- dawna pastorówka.

Popowo Wonieskie

STREFA „A”

- zespół dworski z reliktem parku.

STREFA „B”

- teren cmentarza ewangelickiego,
- budynek dawnej szkoły podstawowej wraz z otaczającym terenem.

Jeziorki

STREFA „A”

- zespół dworsko-parkowy z zabudowaniami folwarcznymi.

STREFA „E”

- osie widokowe na park.

Dobramyśl

STREFA „A”

– zespół pałacowy z reliktem parku.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY OSIECZNA

Miasto i gmina Osieczna usytuowane są w południowo-zachodniej Polsce, w odległości 9 kilometrów na północy wschód od Leszna, przy drodze Leszno - Śrem. Leży na terenie województwa wielkopolskiego, w powiecie leszczyńskim.

Osieczna liczy ponad 2 tysiące mieszkańców, a cała gmina to około 9148 osób. Leży na południowym krańcu Pojezierza Krzywińskiego, stanowiącego fragment znacznie większej jednostki pojeziernej - Pojezierza Leszczyńskiego.

Miasto od strony wschodniej położone jest nad brzegami Jeziora Łoniewskiego, rozłożone jakby u stóp zbiornika wodnego. Położenie u stóp jeziora i w urozmaiconym wzgórzami moreny dennej terenie stanowi o niezwykle malowniczym usytuowaniu Osiecznej, tworzącej jeden z najpiękniejszych zakątków Ziemi Leszczyńskiej i Wielkopolski. Przez centrum miasta przepływa rzeka Samica.

W mieście występuje zróżnicowana konfiguracja terenu. Najwyżej, spośród starej części miasta - położony jest Rynek i kościół, a wszystkie drogi, które do nich prowadzą, wspinają się ku górze. Rejon Osiecznej ma stosunkowo młodą rzeźbę polodowcową. Niedaleko od miasta, na południe, występują relikty leszczyńskiej moreny czołowej. Morena ta została w znacznym stopniu rozmyta przez wody roztopowe i dlatego tworzy pojedyncze wzgórza tzw. ostańce. Jedno z nich - Góra Jadwigi - ma wysokość 150 m n.p.m. i tworzy w okolicach Leszna i Osiecznej najwyższe wzniesienie.

Jeśli chodzi o zalesienie, to dominuje tutaj drzewostan liściasty. Są to przeważnie buki, jawory, dęby, jesiony. Duży płat leśny o nazwie Las Osieczna, rozpościera się po obu stronach drogi łączącej Osieczną z Lesznem, jednak tutaj przeważa drzewostan iglasty. Niewielkie płaty lasów występują też w rejonie Drzeczkowa i Goniembic, natomiast na zachód i wschód od Osiecznej - jak okiem sięgnąć rozpościerają się pola uprawne.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY OSIECZNA

Pierwsze ślady osadnictwa dowodzą tego, że na terenie dzisiejszego miasta i w najbliższym jego otoczeniu, człowiek zamieszkiwał już przed paroma tysiącami lat. Ich obecność najliczniej stwierdzono w północnej, północno-wschodniej i zachodniej części dzisiejszego miasta.

Jedna z hipotez dotyczących etymologii nazwy wyprowadza ją od słowa odsiecz, jaką w średniowieczu przysłano mieszkańcom podczas jednego z zagrożeń obcego najazdu.

Prawa miejskie Osieczna otrzymała najprawdopodobniej w 2 poł. XIV w. Niestety dokładne określenie daty jest aktualnie niemożliwe. Będąc miastem prywatnym rozwijało się w oparciu o handel, sukiennictwo i rolnictwo.

W XVII stuleciu osiedlili się tutaj protestanci uchodźcy z Niemiec i Śląska, którzy założyli tzw. Nowe Miasto.

Po II rozbiorze Polski w 1793 r. miasto zostało wchłonięte przez państwo pruskie. W latach 1807-1815 funkcjonowało w granicach Księstwa Warszawskiego. Po przegranej przez Napoleona i ustanowieniu porządku europejskiego na Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. Osieczna ponownie stała się częścią Prus.

Dopiero wybuch Powstania Wielkopolskiego (1918-1919) i zwycięska bitwa „pod wiatrakami” 11 stycznia 1919 r. przesądziła o odzyskaniu wolności. W bitwie 400-osobowy oddział Grenzschtzu został rozbity przez 350 osobowy oddział powstańczy. 19 stycznia 1919 r. przy wystrzałach armat i karabinów maszynowych oficjalnie ogłoszono Osieczną jako integralną część odradzającej się ojczyzny. Należy przypuszczać, że zwycięstwo osieckie przyczyniło się do wytyczenia granicy włączającej

Leszno i Osieczną do państwa polskiego na mocy postanowień traktatu wersalskiego z czerwca 1919 r.

W latach 1939-1945 miasto znajdowało się pod okupacją hitlerowską. Po wyzwoleniu Osieczna stała się ośrodkiem turystyczno-wypoczynkowym, czemu sprzyja usytuowanie wśród wzgórz morenowych.

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME Z TERENU GMINY

Na terenie gminy znajduje się szereg cennych obiektów zabytkowych, które zostały objęte ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego, a także które znajdują się w gminnej ewidencji zabytków.

OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH Z TERENU GMINY OSIECZNA

Dobramyśl

- zespół pałacowy, 2 poł. XIX, nr rej.: 998/A z 22.01.1986:

- pałac

- park

Drzeczkowo

- zespół budowlany i układ ruralistyczny, XIV-XVIII, nr rej.: 1343/A z 14.12.1991

- zespół kościoła par., nr rej.: 679/Wlkp/A z 12.12.1932, z 9.09.1968 i z 16.06.2008:

- kościół pw. MB Wniebowziętej i św. Andrzeja, szach., 1775

- cmentarz kościelny

- brama w ogrodzeniu cmentarza, 1775

- zespół pałacowy, nr rej.: 228/1-4/Wlkp/ A z 2.04.1957 i z 11.04.1974 i z 04.07.2002:

- kaplica grobowa rodziny von Lessen, 4 ćw. XIX, nr rej.: 972/Wlkp/ A z 23.07.2015

- pałac, 3 ćw. XIX

- park, XIX

- dwór, 2 poł. XVIII,

- gorzelnia, 1856, 1918, nr rej.: 228/1-4/Wlkp/ A z 30.03.1993

- spichrz, poł. XIX, nr rej.: 230/Wlkp/ A z 30.03.1993

- zespół cegielni, 4 ćw. XIX, nr rej.: 229/Wlkp/ A z 30.03.1993:

- budynek cegielni

- suszarnia

- budynek z prasą

- kuźnia, ob. dom nr 7, 1845, nr rej.: 282/Wlkp/ A z 17.10.1968

Jeziorki

- zespół dworski i folwarczny, 2 poł. XIX, nr rej.: 1413/ A z 7.05.1993:

- dwór

- park z aleją dojazdową

- podwórze gospodarcze I (układ przestrzenny i zabudowa)

- podwórze gospodarcze II (układ przestrzenny i zabudowa)

- obszar ekspozycji z drogi Osieczna-Jeziorki, nr rej.: 1413/ A

Kąkolewo

- kościół par. pw. Wszystkich Świętych, 1501, 1740, nr rej.: 46 z 12.12.1932 (wypis z księgi rejestru)

- zespół dworski, XIX, nr rej.: 1677 z 3.04.1975:

- dwór

- park

Osieczna

- zespół budowlany z założeniem urbanistycznym, nr rej.: 1173/A z 12.12.1990

- kościół par. pw. Świętej Trójcy, XVI, 1869, nr rej.: 49/A z 12.12.1932 (wypis z księgi rejestru)

- brama, przy kościele, XVIII, nr rej.: 1573/A z 27.07.1974

- zespół klasztorny reformatów, nr rej.: 276 z 12.12.1932 (wypis z księgi rejestru):

- kościół pw. św. Walentego, 1729-33

- klasztor, 1 poł. XVIII

- mur otaczający zespół, XVIII, nr rej.: 143/A z 15.07.1968

- zespół zamkowy:

- zamek, 1530, pocz. XVII, 1890, nr rej.: 1497/A z 27.03.1974

- park, pocz. XIX, nr rej.: 1165/A z 2.03.1990

- dom, Rynek 13, 1 poł. XIX, nr rej.: 1051/A z 26.03.1970

- dom, Rynek 15, 1 poł. XIX, nr rej.: 1052/A z 26.03.1970

- dom, Rynek 21, pocz. XIX, nr rej.: 960/Wlkp/A z 26.03.1970

- dom, Rynek 22, pocz. XIX, nr rej.: 1054/A z 26.03.1970

- dom, Rynek 23, pocz. XIX, nr rej.: 1055/ A z 26.03.1970
- dom, Rynek 30, pocz. XIX, nr rej.: 1057/ A z 26.03.1970
- dom, Rynek 34, 1 poł. XIX, nr rej.: 1574/ A z 27.07.1974
- wiatrak, 2 poł. XVIII, nr rej.: 589/ A z 11.01.1957
- wiatrak, 2 poł. XVIII, nr rej.: 587/ A z 11.01.1957
- wiatrak, 2 poł. XVIII, nr rej.: 588/ A z 22.01.1957

Popowo Wonieskie

- dwór, ob. dom nr 52, XVIII/XIX, nr rej.: 570/Wlkp/ A z 8.01.1993

Świerczyna

- kościół par. pw. św. Łukasza Ewangelisty, 2 poł. XVII, nr rej.: 53 z 12.12.1932 (wypis z księgi rejestru)
- wiatrak koźlak (nr 64), 2 poł. XVIII, nr rej.: 1080/ A z 28.03.1988

Witosław

- zespół dworski, 2 poł. XIX - XX, nr rej.: 1521/ A z 24.01.1995:
- dwór, XIX/XX
- park

- kuźnia, 1 poł. XIX, nr rej.: 1044/ A z 23.03.1970

Wojnowice

- zespół dworski, XIX-XX, nr rej.: 1004/ A z 27.06.1986:

- dwór, pocz. XX

- park

- spichrz

Wolkowo

- zespół dworski, poł. XIX, nr rej.: 554/1-2/Wlkp/A 1215/A z 2.09.1970 i z 21.06.1994:

- dwór

- park

Ogółem zasób zabytkowy z terenu gminy znajduje się w stanie zadowalającym. Gmina Osieczna regularnie aktualizuje gminną ewidencję zabytków, analizując stan zachowania obiektów a następnie występując z wnioskami do WWKZ. Najcenniejszymi obiektami z terenu gminy są:

Klasztor o. Franciszkanów w Osiecznej

Pierwsi franciszkanie przybyli do Osiecznej 14 sierpnia 1622 roku za sprawą Adama Przyjemskiego. Początkowo zamieszkali na zamku. W 1691 Zofia Opalińska ufundowała klasztor w obecnej postaci, zaś dzisiejsza barokowa świątynia wzniesiona została przez Józefa Mycielskiego w latach 1729-33. Twórcą projektu był włoski architekt Pompeo Ferrari. Obecny wystrój kościoła został wykonany w latach 1784-86.

Dwa razy wydano franciszkanów z osieckiego sanktuarium. Po raz pierwszy w okresie zaborów, gdy w 1834 roku, rząd pruski dokonał kasacji obiektu, a mnisi musieli na niemal sto lat opuścić klasztor. W tym okresie w sanktuarium działał Dom Księży, gdzie wysyłano kapłanów, którzy z jakichś powodów nie sprawdzili się w pracy duszpasterskiej. W czasie zrywu niepodległościowego w latach 1918-19 klasztor został zajęty przez powstańców a w pomieszczeniu za ołtarzem były posiedzenia dowództwa powstańczego. Po zwycięskiej Bitwie pod Wiatrakami umieszczono w nim pierwszą Wielkopolską Szkołę Podoficerską, która działała do 1921 roku. Sześć lat później do klasztoru wrócili zakonnicy. Do chwili wybuchu drugiej wojny światowej w klasztorze mieściło się Wyższe Seminarium Duchowne. Wraz z brutalnym wydaleniem przez gestapo zakonników w 1941 roku, rozpoczął się drugi krytyczny okres w dziejach

sanktuarium. Hitlerowcy założyli tam karny obóz pracy dla kobiet będący filią więzienia rawickiego. Przewinęło się przez niego ok. 1600 więźniarek. Szesnaście z nich zmarło i zostało pochowanych w przyklasztornym ogrodzie. Kościół w czasie wojny służył jako magazyn surowców. Trzy miesiące po wyzwoleniu franciszkanie powrócili do Osiecznej.

Doniosłym wydarzeniem w powojennej historii była papieska koronacja cudownego obrazu Matki Boskiej Bolesnej. Odbyła się 5 sierpnia 1979 roku, a dokonał jej arcybiskup metropolita poznański Jerzy Stroba w obecności księży biskupów, liczego duchowieństwa i około trzydziestu tysięcy wiernych.

Wnętrze świątyni posiada wyposażenie rokokowe z lat 1784-87, wyrzeźbione w dębie, o naturalnym kolorze drewna, jest tu też szereg zabytkowych obrazów i rzeźb, jak:

- nadpalona figura ukrzyżowanego Chrystusa, którego ręce niemal doszczętnie strawił żywioł pożaru w 1984 roku
- figura Chrystusa Ukrzyżowanego w głównym ołtarzu,
- obraz Chrystusa na Krzyżu - w lewym bocznym ołtarzu,
- obraz Matki Bożej w prawym bocznym ołtarzu,
- obraz patrona kościoła św. Walentego,
- obrazy świętych: Franciszka, Antoniego, Jana Nepomucena i Piotra z Alkantary,
- w ołtarzach bocznych cztery obrazy Franciszka Szmuglewicza z 1786 roku.

Wiatraki w Osiecznej

Osieckie wiatraki należą do bardzo rzadkich okazów tego typu architektury w Polsce. Jest to jedyny w kraju kompleks trzech wiatraków stojących w niedalekiej odległości od siebie. Te okazałe budowle, zachowane w bardzo dobrym stanie, stoją na wzgórzu przy trasie Leszno - Śrem. Są niewątpliwą atrakcją turystyczną. Drewniane budowle były świadkami zaciętej bitwy, która została stoczona pod ich skrzydłami 11 stycznia 1919 roku, nazywanej "Bitwą pod Wiatrakami" z pruskim najeźdźcą, bitwy wygranej przez powstańców z Osiecznej, Krzywina i Śmigła.

Najstarszy z wiatraków został wybudowany w 1761 roku, pozostałe dwa pochodzą także z XVIII wieku. Obecnie jeden z nich pozostaje w prywatnych rękach, a pozostałymi opiekuje się Urząd Gminy w Osieczna.

Wiatraki stoją na wzgórzu, gdyż w tym miejscu były sprzyjające warunki. Wiatr obracał śmigła, a te z kolei napędzały młyny zbożowe, znajdujące się wewnątrz obiektów. Mielono w nich zboże na śrutę jak i na mąkę. Wiatraki, w razie niepomyślnych wiatrów, mogły być obracane wokół swej osi. W okresie powojennym pracowały wszystkie, a ostatni młynarz Józef Heinze, zaprzestał mielenia zboża na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych.

Zabytkowe obiekty są w dobrym stanie technicznym, w 2007 roku przeprowadzono ich remont. Osieckie wiatraki mają swoje imiona: Franciszek, Józef Adam oraz Leon. Nazwy pochodzą od ostatnich polskich właścicieli. Od września 2012 r. obiekty wchodzi w skład Muzeum Młynarstwa i Rolnictwa. Wiatrak Franciszek i wiatrak Józef Adam są udostępnione do zwiedzania dla grup oraz osób indywidualnych.

Zamek w Osiecznej

Na terenie Osiecznej leży położony w malowniczym miejscu nad jeziorem Łoniewskim zamek. Zbudował go prawdopodobnie ówczesny właściciel włości - Maciej Borko. Pierwsza wzmianka na temat zamku pochodzi z 1472 roku. Zamek w obecnej formie, pod względem architektonicznym składa się z trzech części - skrzydła północnego ze salą rycerską, skrzydła południowego i trzeciej części łączącej oba skrzydła, częściowo wypiętrzonej przez wzniesioną do 26 metrów wysokości wieżę. Wieża jest budowlą nową, pochodzącą z 1900 roku. Obecny wygląd zamek zawdzięcza ostatniemu niemieckiemu właścicielowi Henrykowi von Heydebrand. Dzisiejszy zamek kryje w sobie partie z końca XVI wieku, a także znacznie dawniejsze, zapewne i gotyckie. Zamek otoczony jest dwuhektarowym parkiem, w którym dominuje starodrzew. W osieckim zamku warto zobaczyć:

- kuty w piaskowcu manierystyczny portal - z 1600 roku - jeden z najciekawszych zabytków rzeźby architektonicznej w Wielkopolsce tego czasu,
- wieżę - pomieszczenie stylu gotyckiego z elementami neoromańskimi,
- salę rycerską - dużą salę z krzyżowym średniowiecznym sklepieniem.

Od 1959 roku zamek służył jako ośrodek leczenia dzieci - początkowo jako sanatorium dla reumatyków, osób z cukrzycą, ośrodek leczenia otyłości. Dziś jako Centrum Rehabilitacji im. prof. Mieczysława Walczaka przeprowadza się w zamku

zabiegi rehabilitacyjne. Właścicielem zamku jest obecnie Centrum Rehabilitacji im. prof. Mieczysława Walczaka w Osiecznej zaś stan obiektu jest bardzo dobry.

Kościół parafialny pw. św. Trójcy w Osiecznej

Pierwszy kościół był najprawdopodobniej zbudowany z drewna, kryty gontem. W 1464 roku figurował pod wezwaniem Matki Bożej, ale już w roku 1475 pod wezwaniem św. Trójcy. Murowana świątynia została wzniesiona w 1540 roku. Był to kościół gotycki, trzynawowy. Kościół miał dwie wieże i sygnaturkę nad prezbiterium. Ślady po tym średniowiecznym, późnogotyckim kościele zachowały się do dziś o czym świadczy prezbiterium z żebrowanym sklepieniem gotyckim, gotyckie filary z nawami bocznymi pod chórem muzycznym i boczne mury z wąskimi oknami. Poświęcenie nowej świątyni odbyło się w 1553 roku. Gdy w XVI wieku ziemie polskie ogarnęła fala reformacji kościół został odebrany katolikom i oddany w ręce protestantów. Później przez jakiś czas nabożeństwa religijne odprawiano na przemian dla protestantów i katolików. Około 1620 roku w Osiecznej zbudowano kościół protestancki, a kościół parafialny został na powrót oddany katolikom.

W 1859 roku kościół uległ częściowemu spaleniu. Proboszczem był wówczas ks. Franciszek Zając, za sprawą którego kościół został szybko odbudowany. W drugiej połowie XIX wieku parafia otrzymała nowy cmentarz, położony przy ul. Krzywińskiej. W czasie pierwszej wojny światowej, 26 lipca 1917 roku, zdjęto z wieży kościelnej dwa dzwony na cele wojenne. Fragmenty tych dzwonów zostały wmurowane w kościelnej kruchcie.

Kościół pw. św. Łukasza Ewangelisty w Świerczynie

Najdawniejsza wzmianka o kościele pochodzi z 1412 roku. Pierwszy kościół, najprawdopodobniej drewniany, rozebrano w drugiej połowie XVII wieku. Kościół Świerczyński jest drewniany, wewnątrz otynkowany. W wystroju wnętrza krzyżują się różne style, ale dominuje późny barok.

Kościół posiada bogate wyposażenie wnętrza. Na szczególną uwagę zasługują:

- płaskorzeźba przedstawiająca św. Łukasza malującego Matkę Boską – na wschodniej zewnętrznej ścianie kościoła,

- gotycka figura Matki Bożej Świerczyńskiej, zakryta obrazem Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej,
- późnobarokowy ołtarz główny zwieńczony rzeźbą Trójcy Świętej,
- popiersia dwunastu apostołów wykonane przez Andrzeja Majchrzaka pochodzącego ze Świerczyny. Rzeźby te są chronione jako zabytek sztuki,
- późnobarokowa chrzcielnica i ambona,
- piwnica pod kościelną podłogą – grobowiec, w którym znajduje się kilka trumien,
- chór muzyczny - z połowy XVII wieku.

Kościół pw. Matki Boskiej Wniebowziętej i św. Andrzeja w Drzeczku

Kościół w Drzeczku jest drugim z kolei. Pierwsza budowla powstała na przełomie XIV i XV wieku. Katastrofalny stan spowodował, że kościół w 1775 roku rozebrano i postawiono nowy. Świątynia jest murowana zbudowana na planie krzyża łacińskiego z dobudowaną kwadratową wieżą drewnianą. Dach kościoła kryty gontem. W głównym ołtarzu znajduje się obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem Tronującej, adorowanej przez rodzinę Leszczyńskich. Obraz gotycki z XV wieku. Kościół ma też dwa ołtarze boczne.

Spśród najcenniejszych elementów wyposażenia kościoła na uwagę zasługują:

- wieczna lampka z XIX wieku wykonana w stylu gotyckim,
- rzeźbiona w drewnie chrzcielnica z XVIII wieku,
- późnobarokowa brama z 1775 roku.

W pobliżu kościoła w centrum wsi w związku z rokiem milenijnym parafianie ufundowali figurę Najświętszej Marii Panny. Figura obudowana znajduje się na postumencie. Wieczorem podświetlona światłem reflektorów.

Pałac w Dobramyśli

Jest budowlą z drugiej połowy XIX wieku. Najpewniej zbudowany przez właściciela wsi – Adolfa Ernesta Georga. Przez krótki czas pałac był własnością Johanny Louisy von Leesen z Drzeczki, a potem Heinricha von Heydebranda – właściciela zamku w Osiecznej. Po II wojnie światowej majątek rozparcelowano. W 1952 roku powstała tam Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna, która po pięciu latach rozpadła się. Pałac jeszcze kilkakrotnie zmieniał właścicieli. W latach siedemdziesiątych

wyremontowany, do dziś pozostał okazałą budowlą. Obecnie obiekt nie jest użytkowany, jego stan jest dobry a właścicielem jest osoba prywatna.

Pałac w Drzeczku

Pałac powstał w 1869 roku za sprawą Ferdynanda von Leesen. Po nim dobra przejął syn Maciej, a następnie wnuk Horst von Leesen. Kiedy wybuchła wojna baron Horst z żoną i córkami rezydował w pałacu. Bał się Rosjan i represji z ich strony, dlatego podczas ucieczki otrął siebie i swoją rodzinę. Po wojnie dobra rozparcelowano. Pałac należał do Państwowego Gospodarstwa Rolnego i stał się miejscem organizacji letnich kolonii. W latach 1962 - 1992 w rezydencji baronów von Leesen mieściła się szkoła rolnicza. W 2004 roku pałac stał się własnością prywatnych właścicieli i wraz z zabudowaniami oraz parkiem służy za ośrodek wypoczynkowo-relaksacyjny z miejscami noclegowymi.

Obok pałacu jest także Domek Muzy, gdzie dawniej przychodziły na naukę dzieci magnata, dwór barokowy, który służył właścicielom za mieszkanie zanim jeszcze wybudowali pałac oraz dawna gorzelnia. W leżącym nieopodal wsi lesie znajduje się Mauzoleum – grobowiec rodzinny, w którym pochowano Ferdynanda, Macieja i Jadwigę von Leesen.

Pałac w Kąkolewie

Pałac został zbudowany w końcu XIX wieku przez rodzinę Mielżyńskich. W rękach tej rodziny pozostał aż do okresu międzywojennego. Budynek w stylu eklektycznym nawiązujący do renesansu włoskiego, otoczonym parkiem o powierzchni 2,9 ha. Pałac parterowy z piętrowym ryzalitem na osi, zawierającym wejście, zwieńczony trójkątnym frontonem. Dwa piętrowe skrzydła po bokach głównego korpusu. Każda część budowli nakryta oddzielnym dachem dwuspadowym. Do korpusu głównego, przy bocznym skrzydle, przylegała pierwotnie masywna dwukondygnacyjna wieża w rodzaju średniowiecznych donżonów, (wieża łącząca w sobie funkcje mieszkalne i obronne). W 1919 roku w pałacu kąkolewskim mieścił się sztab południowego frontu powstania wielkopolskiego. Obecnie obiekt nie jest użytkowany, jego stan jest bardzo dobry a właścicielem jest osoba prywatna.

Pałac w Witosławiu

Budynek położony jest nad brzegiem Jeziora Witosławskiego. Zbudowany został na przełomie XIX i XX wieku na planie prostokąta. Pałac był własnością rodziny Opitz von Boberfeld. Niemcy uciekli z Witosławia w czasie drugiej wojny światowej. W 1945 roku zamieszkali tam żołnierze radzieccy wracający z frontu. Po wojnie w pałacu mieściła się szkoła zbiorcza klas V-VII. Szkołę zamknięto w 1981 roku. Pałac niszczał do 1996 roku. Później został gruntownie wyremontowany. Obecnie pałac i przylegający sześćohektarowy park służą za Ośrodek Apifitoterapii – ośrodek, w którym leczy się określone schorzenia za pomocą produktów pszczelich i wyciągów z ziół. Obecnie pałac służy jako obiekt mieszkalno-usługowy, jego stan jest dobry a właścicielem jest osoba prywatna.

Zasób zabytków gminnych niewpisanych do rejestru zabytków obejmuje przede wszystkim budynki mieszkalne, z których najcenniejsze znajdują się w Osiecznej na terenie układu urbanistycznego objętego ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków. W ewidencji znalazł się też szereg budynków gospodarczych i przemysłowych, często związanych ze zlokalizowanymi w sąsiedztwie zespołami dworsko-folwarcznymi (np. Drzeczkowo, Jeziorki, Wolkowo). Obecność tychże zespołów jest charakterystyczna dla terenu Gminy i związana jest z historyczną strukturą osadnictwa. Oprócz układu urbanistycznego Osiecznej do ewidencji wpisany jest układ ruralistyczny wsi Drzeczkowo.

Jak już wspomniano, większość obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków jest w dobrym stanie, zmiany w stanie technicznym są niezwłocznie zgłaszane do WWKZ. Pewna część obiektów niszczy ze względu na brak użytkowania (np. domy przy ul. Leszczyńskiej 18 lub Rynek 19 oraz 22). Remontu wymaga także dawna stacja kolejowa w Kąkolewie oraz wiatrak w Świerczynie. Zaniedbane i w dużej mierze zdewastowane są cmentarze poewangelickie, co wynika z braku bieżącej pielęgnacji tych terenów.

Gminna ewidencja zabytków założona została w 2018 roku, uzupełniona w roku 2019 i przyjęta zarządzeniem Burmistrza nr 18/2019 z 28 marca 2019 roku. Na chwilę obecną zasób gminnej ewidencji zabytków gminy Osieczna przedstawia się następująco:

OBIEKTY ZABYTKOWE WPISANE DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Nr
1	Berdychowo	rządówka		
2	Dobramyśl	zespół pałacowo-parkowo-folwarczny		
3	Dobramyśl	pałac		
4	Dobramyśl	park		
5	Drzeczkowo	czworak		2
6	Drzeczkowo	dom rządcy		3
7	Drzeczkowo	kuźnia		7
8	Drzeczkowo	stodoła		9
9	Drzeczkowo	budynek mieszkalno-biurowy		20
10	Drzeczkowo	dwór		21
11	Drzeczkowo	gorzelnia		21
12	Drzeczkowo	pałac		21
13	Drzeczkowo	park		21
14	Drzeczkowo	brama przy kościele		
15	Drzeczkowo	kościół NMP Wniebowziętej		
16	Drzeczkowo	cmentarz przykościelny		
17	Drzeczkowo	mauzoleum von Lessen		
18	Drzeczkowo	cmentarz rodowy		
19	Drzeczkowo	spichlerz		
20	Drzeczkowo	zespół budowlany i układ ruralistyczny		
21	Drzeczkowo	cegielnia		
22	Drzeczkowo	plebania		
23	Drzeczkowo	stajnia		
24	Drzeczkowo	stodoła		
25	Drzeczkowo	wolarnia		
26	Drzeczkowo	wolarnia		
27	Grodzisko	zespół folwarczny		
28	Jeziorki	mogila w parku		
29	Jeziorki I	dwór		1
30	Jeziorki I	park		1
31	Jeziorki I	powozownia		1
32	Jeziorki I	obora i stajnia		1
33	Jeziorki I	jałownik		1
34	Jeziorki I	świniarnia		1
35	Jeziorki I	założenie zespołu dworsko- folwarchnego		1
36	Kąkolewo	pałac	Krzywińska	
37	Kąkolewo	kościół Wszystkich Świętych	Krzywińska	
38	Kąkolewo	park	Krzywińska	
39	Kąkolewo	dawny spichlerz	Krzywińska	
40	Kąkolewo	stacja kolejowa		
41	Kąkolewo	cmentarz przykościelny		
42	Kąkolewo	cmentarz wiejski		

43	Kąkolewo	zespół folwarczny		
44	Kąkolewo	stodoła		
45	Kąkolewo	brama w ogrodzeniu kościoła		
46	Łoniewo	założenie folwarczne		
47	Miąskowo	pastorówka		11
48	Miąskowo	cmentarz poewangelicki		
49	Osieczna	dom	Frankiewicza	1
50	Osieczna	plebania	Frankiewicza	2
51	Osieczna	dom	Frankiewicza	2
52	Osieczna	kościół i klasztor franciszkanów	Frankiewicza	4
53	Osieczna	dom	Frankiewicza	6
54	Osieczna	dom	Frankiewicza	7
55	Osieczna	mur otaczający klasztor	Frankiewicza	
56	Osieczna	dom	Gostyńska	4
57	Osieczna	dom	Kościuszki	3
58	Osieczna	dom	Kościuszki	5
59	Osieczna	dom	Kościuszki	7
60	Osieczna	poczta	Kościuszki	10
61	Osieczna	dom	Kościuszki	11
62	Osieczna	dom	Kościuszki	12
63	Osieczna	dom	Kościuszki	13
64	Osieczna	dom	Kościuszki	16
65	Osieczna	dom	Kościuszki	20
66	Osieczna	dom	Kościuszki	21
67	Osieczna	dom	Kościuszki	22
68	Osieczna	dom	Kościuszki	25
69	Osieczna	dom	Kościuszki	26
70	Osieczna	dom	Kościuszki	27
71	Osieczna	dom	Kościuszki	28
72	Osieczna	dom	Kościuszki	30
73	Osieczna	dom	Kościuszki	34
74	Osieczna	dom	Kościuszki	35
75	Osieczna	dawny dom sióstr	Kościuszki	36
76	Osieczna	dom	Kościuszki	37
77	Osieczna	dom	Kościuszki	38
78	Osieczna	dom	Kościuszki	42
79	Osieczna	dom	Kościuszki	43
80	Osieczna	dom	Kościuszki	45
81	Osieczna	dom	Kościuszki	46
82	Osieczna	dom	Kościuszki	47
83	Osieczna	dom	Krawiecka	3
84	Osieczna	dom	Leszczyńska	2
85	Osieczna	dom	Leszczyńska	3
86	Osieczna	dom	Leszczyńska	4
87	Osieczna	dom	Leszczyńska	5
88	Osieczna	dom	Leszczyńska	12
89	Osieczna	dom	Leszczyńska	13

90	Osieczna	dom	Leszczyńska	14
91	Osieczna	dom	Leszczyńska	16
92	Osieczna	dom	Leszczyńska	17
93	Osieczna	dom	Leszczyńska	18
94	Osieczna	wiatrak koźlak	Leszczyńska	
95	Osieczna	wiatrak koźlak	Leszczyńska	
96	Osieczna	wiatrak koźlak	Leszczyńska	
97	Osieczna	dom	Łącko	2
98	Osieczna	dom	Mała Kościelna	2
99	Osieczna	dom	Mała Kościelna	3
100	Osieczna	dom	Mała Kościelna	9
101	Osieczna	dom	Okulickiego	1
102	Osieczna	dom	Okulickiego	2
103	Osieczna	dom	Okulickiego	3
104	Osieczna	dom	Okulickiego	4
105	Osieczna	dom	Okulickiego	6
106	Osieczna	dom	Okulickiego	11
107	Osieczna	dom	pl. 600-lecia	5
108	Osieczna	dom	Podgórna	1
109	Osieczna	dawna szkoła	Powstańców Wlkp.	2
110	Osieczna	dom	Powstańców Wlkp.	4
111	Osieczna	magistrat	Powstańców Wlkp.	6
112	Osieczna	brama i mur kościoła	Powstańców Wlkp.	
113	Osieczna	kościół Świętej Trójcy	Powstańców Wlkp.	
114	Osieczna	dom	Rynek	2
115	Osieczna	dom	Rynek	3
116	Osieczna	dom	Rynek	6
117	Osieczna	dom	Rynek	7
118	Osieczna	dom	Rynek	8
119	Osieczna	dom	Rynek	9
120	Osieczna	dom	Rynek	10
121	Osieczna	dom	Rynek	11
122	Osieczna	dom	Rynek	12
123	Osieczna	dom	Rynek	13
124	Osieczna	dom	Rynek	14
125	Osieczna	dom	Rynek	15
126	Osieczna	dom	Rynek	17
127	Osieczna	dom	Rynek	19
128	Osieczna	dom	Rynek	20
129	Osieczna	dom	Rynek	21
130	Osieczna	dom	Rynek	22
131	Osieczna	dom	Rynek	23
132	Osieczna	dom	Rynek	24

133	Osieczna	dom	Rynek	25
134	Osieczna	dom	Rynek	26
135	Osieczna	dom	Rynek	27
136	Osieczna	dom	Rynek	28
137	Osieczna	dom	Rynek	29
138	Osieczna	dom	Rynek	30
139	Osieczna	dom	Rynek	32
140	Osieczna	dom	Rynek	33
141	Osieczna	dom	Rynek	34
142	Osieczna	dom	Słoneczna	1
143	Osieczna	dom	Steinmetza	1
144	Osieczna	dom	Steinmetza	2
145	Osieczna	dom	Steinmetza	3
146	Osieczna	dom	Steinmetza	4
147	Osieczna	dom	Steinmetza	5
148	Osieczna	dom	Steinmetza	6
149	Osieczna	dom	Steinmetza	7
150	Osieczna	dom	Steinmetza	8
151	Osieczna	dom	Szkolna	1
152	Osieczna	pastorówka	Szkolna	2
153	Osieczna	dawna szkoła	Szkolna	4
154	Osieczna	dom	Zamkowa	1
155	Osieczna	zamek	Zamkowa	2
156	Osieczna	dom	Zamkowa	3
157	Osieczna	park	Zamkowa	
158	Osieczna	cmentarz miejski poewangelicki		
159	Osieczna	cmentarz miejski wyznaniowy		
160	Osieczna	cmentarz przyklasztorny		
161	Osieczna	cmentarz przykościelny		
162	Osieczna	cmentarz żydowski		
163	Popowo Wonieskie	dawna szkoła		34
164	Popowo Wonieskie	dwór		
165	Popowo Wonieskie	cmentarz wiejski poewangelicki		
166	Popowo Wonieskie	założenie folwarczne		
167	Świerczyna	kapliczka św. Marii Magdaleny		
168	Świerczyna	kościół św. Łukasza		
167	Świerczyna	cmentarz przykościelny		
169	Świerczyna	cmentarz wiejski wyznaniowy		
170	Świerczyna	plebania		
171	Świerczyna	wiatrak koźlak		
172	Trzebania	założenie folwarczne		
173	Witosław	zespół folwarczny		
174	Witosław	dwór		

175	Witosław	dawna kuźnia obecnie hotel		
176	Witosław	mauzoleum Opitzów		
177	Witosław	park		
178	Witosław	spichlerz		
179	Wojnowice	dwór		38
180	Wojnowice	założenie folwarczne		
181	Wojnowice	park		
182	Wojnowice	spichlerz		
183	Wolkowo	dwór		
184	Wolkowo	park		
185	Wolkowo	zespół folwarczny		
186	Ziemnice	cmentarz ewangelicki		

Należy dodać, iż aktualizacja gminnej ewidencji zabytków w przypadku włączenia nowych obiektów lub wyłączenia musi być prowadzona w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

ZESTAWIENIE OBIEKTÓW BĘDĄCYCH POD WŁASNOŚCIĄ LUB WSPÓŁWŁASNOŚCIĄ GMINY

1	Osieczna	działka 138/10		cmentarz miejski poewangelicki
2	Osieczna	róg Słonecznej, Podgórznej i Krawieckiej		cmentarz żydowski
4	Osieczna	Kościuszki	11	dom
5	Osieczna	Kościuszki	20	szkoła
6	Osieczna	Kościuszki	46	dwór
7	Osieczna	Leszczyńska	17	dom
8	Osieczna	Leszczyńska		wiatrak-koźlak nr rej 587/ A
9	Osieczna	Leszczyńska		wiatrak-koźlak nr rej. 589/ A
10	Osieczna	Powstańców Wlkp.	6	magistrat
11	Popowo Wonieskie	działka 179/2		cmentarz wiejski poewangelicki
12	Ziemnice	działka 297/2		cmentarz ewangelicki

Obiekty będące pod administracją gminy są w dobrym stanie technicznym, na bieżąco są remontowane, na terenie wiatraków znajduje się placówka muzealna. Cmentarze ewangelickie są w złym stanie technicznym, ze względu na brak środków finansowych nie są prowadzone na nich żadne prace rewaloryzacyjne.

Jeśli chodzi o strukturę własności pozostałych obiektów wpisanych do GEZ to zdecydowana większość z nich stanowi własność prywatną (osób fizycznych lub prawnych). Obiekty kościelne i przykościelne (plebanie, cmentarze przykościelne) stanowią własność parafialną, podobnie jak część cmentarzy ewangelickich niebędących pod administracją gminną (parafia ewangelicko-augsburska w Poznaniu).

Zagrożenia dla zabytków architektury z terenu gminy

a) układy ruralistyczne, układy przestrzenne:

- brak dbałości o harmonijne współistnienie w przestrzeni tradycyjnej zabudowy z obiektami współczesnymi, co skutkuje zanikiem charakterystycznych panoram wiejskich,
- unifikacja zabudowy na terenach wiejskich, brak poszanowania dla kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego,
- zaburzenie tradycyjnych elementów kompozycji przestrzennych i powstawanie nowych dominant np. elektrowni wiatrowych i wież radiolokacyjnych, co ma działanie deprecjonujące na panoramę miejscowości i zespołów zabytkowych, stanowiąc konkurencję dla zabytkowej architektury i niekorzystnie wpływając na ukształtowanie zabytkowej przestrzeni jako element nie harmonizujący z krajobrazem kulturowym,
- niewielka możliwość wykorzystania starych budynków folwarcznych do nowoczesnej produkcji. Budynki te wymagają przeróbek i adaptacji, a w wielu przypadkach również znalezienia nowej funkcji,
- niszczenie kompozycji podwórze folwarcznego oraz charakteru zachowanej zabudowy, która związana była z nieistniejącą strukturą społeczno-gospodarczą, niemożliwą obecnie do odtworzenia i funkcjonowania w dawnym kształcie (pałac, park, folwark),

b) zabudowa:

- zły stan techniczny obiektów powstałych w XIX i na pocz. XX. oraz nieprzystawanie do standardów współczesnego budownictwa powodują zastąpienie ich współczesnymi realizacjami,

- zagrożenie obiektów niewpisanych do rejestru zabytków i nie funkcjonujących w świadomości jako obiekty zabytkowe, posiadających jednak walory historyczne lub wartość lokalno-kulturową,

- w niewielkich miejscowościach budownictwo mieszkaniowe było ściśle powiązane z zabudową gospodarczą. W związku z zanikaniem pierwotnej funkcji następuje szybka degradacja obiektów prowadząca do całkowitego zniszczenia a w kolejności do rozbiórki budynków gospodarczych,

- wprowadzanie elementów obcych stylowi – wpływ na taki stan rzeczy mają przekształcenia własnościowe obiektów nieruchomości przez właścicieli prywatnych często wykonujących prace przy zabytku bez wymaganego pozwolenia konserwatorskiego w sposób niezgodny z zasadami sztuki i techniki konserwatorskiej,

c) obiekty sakralne:

- brak właściwego nadzoru konserwatorskiego, odpowiednich środków finansowych, niewykwalifikowani wykonawcy, brakiem systematycznych remontów lub przeprowadzone w sposób nieprawidłowy mogą doprowadzić do nieodwracalnych zmian w samej budowli sakralnej oraz do utraty zabytkowego wyposażenia,

d) parki:

- należy zapobiegać podziałom działek na terenach wpisanych do rejestru i dążyć do scalania powierzchni parków w ręku jednego właściciela,

- brak środków finansowych na rewaloryzację i utrzymanie zieleni,

- brak stref ochronnych istniejących w starych planach zagospodarowania przestrzennego,

- wprowadzanie nowych obiektów, nieszanujących zastanych wartości kulturowych, na teren założeń parkowych – dotyczy to formy nowych budynków jak i ich usytuowania w historycznym układzie przestrzennym,

- wprowadzanie nieprawidłowych nasadzeń, nieharmonizujących pod względem gatunkowym z roślinnością parkową oraz zlokalizowanych w sposób nieprzemyślany, nieuzasadniony pod względem kompozycyjnym oraz historycznym,

e) cmentarze:

- obszarami zagrożonymi są tereny dawnych XIX w. cmentarzy szczególnie epidemicznych, ewangelickich lub miejsca po cmentarzach. W większości przypadków zachowały się w zasadzie tylko miejsca pocmentarne gdzie jedynym widocznym elementem jest drzewostan bądź grupa krzewów i zarośli rosnąca w miejscu cmentarza,

f) brak ugruntowanej świadomości społecznej w dziedzinie ochrony wartości kulturowych, który skutkuje bezmyślnym niszczeniem obiektów lub powoduje degradację miejsc o lokalnej wartości historycznej.

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie gminy znajduje się łącznie pięć zabytków lub zespołów zabytków ruchomych, posiadających wpis do rejestru zabytków. Są to przede wszystkim wyposażenia kościołów (w Drzeczkowie, Osiecznej oraz Świerczynie). Największa grupa elementów objętych wpisem do rejestru znajduje się w klasztorze oo. Franciszkanów w Osiecznej (91 pozycji), a także w kościele pw. św. Łukasza w Świerczynie (36 pozycji).

Rejestr zabytków								
L.p.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Nr rejestru	Data rejestru	Ilość	Uwagi
1	Drzeczkowo	Osieczna	leszczyński	wystrój i wyposażenie kościoła parafialnego pw. NMP Wniebowziętej	Kl.IV-72/239/53	30.09.1953	1	orzeczenie
2	Świerczyna	Osieczna	leszczyński	12 rzeźb apostołów na stallach kościoła parafialnego pw. św. Łukasza Ewangelisty	207/Wlkp/B	21.02.1989	12	stary numer decyzji 184/B
3	Świerczyna	Osieczna	leszczyński	wystrój i wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Łukasza Ewangelisty	207/Wlkp/B	09.11.2011	36	
4	Świerczyna	Osieczna	leszczyński	instrument organowy z kościoła parafialnego pw. św. Łukasza Ewangelisty	297/Wlkp/B	24.06.2013	1	
5	Osieczna	Osieczna	leszczyński	wystrój i wyposażenie kościoła oraz klasztoru ojców Franciszkanów	340/Wlkp/B	03.04.2014	91	
6	Osieczna	Osieczna	leszczyński	wystrój i wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Trójcy	463/Wlkp/B	05.07.2017	53	
7	Osieczna	Osieczna	leszczyński	wystrój i wyposażenie zamku	465/Wlkp/B	29.09.2017	31	

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Liczne ślady dowodzą tego, że na terenie dzisiejszego miasta i w najbliższym jego otoczeniu, człowiek zamieszkiwał już przed paroma tysiącami lat. Pozostałości po praprzodkach, najliczniej stwierdzono w północnej, północno-wschodniej i zachodniej części dzisiejszego miasta. Do najliczniejszych znalezisk należą wióry łuskowane, odłupki i rdzenie krzemienne, które dowodzą tego, że tereny te zamieszkałe były przez człowieka z epoki zwanej kamienną, ponieważ głównym materiałem, którym posługiwał się ówczesny człowiek, był kamień.

Ślady osadnicze z epoki kamiennej stwierdzono między Osieczną i Berdychowem, jak i po południowej stronie jeziora. Liczne ślady człowieka z epoki kamiennej pozostały też w okolicach Drzeczkowa, Jeziorek, Trzebani i Wyciążkowa.

Ślady osadnictwa człowieka w rejonie Osiecznej, pochodzą ze środkowej epoki kamienia czyli mezolitu (8000-4500 lat p.n.e.). W owym czasie istniało już "Jezioro Woniesko". Jednak obecność topielisk i bagien powodowała to, iż teren był prawie niedostępny. Obfitość ryb w jeziorach i dzikiej zwierzyny w lasach, przyczyniła się do tego, że człowiek mezolityczny zakładał tutaj obozowiska. Stąd pokaźna ilość znalezisk archeologicznych. W tym okresie zaczynają się początki rolnictwa, następuje udomowienie zwierząt. W owym czasie wynaleziono siekierę i łuk.

Liczne ślady osadnicze dowodzą tego, że w rejonie Osiecznej człowiek przebywał w młodszej epoce kamienia, czyli neolitu (4500-1700 p.n.e.). W rejonie Osiecznej znaleziono skorupy naczyń z okresu neolitycznego tzw. kultury pucharów lejkowatych oraz amfor kulistych. W czasie trwania neolitu, ludzie zapoczątkowali stałe osadnictwo. Ludność stawiała drewniane domostwa, znała kamienne żarna oraz miała bogate wierzenia religijne i stosowała różnorodne obrzędy.

W epoce brązu - w Wielkopolsce, epoka datowana jest na 1700 lat p.n.e. - odnotowano początki zasiedlenia tych terenów, przez przybyłych ze wschodu, Słowian. Dawni mieszkańcy - Wenedowie - ulegli z czasem asymilacji przez nową warstwę słowiańską. W tym czasie dochodzi do wytworzenia się kultury łużyckiej. Nazwa jej wywodzi się od dużych cmentarzysk na Łużycach, gdzie najwcześniej odkryto najstarsze znaleziska typowe dla tej kultury. Charakterystyczne było w niej palenie zwłok. Na ślady tej kultury w postaci skorup, natrafiono obok drogi Osieczna - Goniembice. Także w rejonie Zamknicy stwierdzono występowanie skorup reprezentujących tę kulturę. Na polach Raduchowa (w obecnych granicach Osiecznej) stwierdzono zlokalizowanie osady lub cmentarzyska kultury łużyckiej. Podobne ślady odkryto na zachód od Raduchowa oraz na terenie Jeziorek.

W okolicach Osiecznej zachowało się stosunkowo dużo śladów z okresu tzw. kultury przeworskiej, a było to w pierwszych wiekach naszej ery, w epoce żelaza i okresie wpływów rzymskich. Ślady takie istnieją w okolicach grodziska Drzeczkowo, tuż za północnymi granicami Osiecznej, niedaleko wschodniego brzegu jeziora oraz obok drogi do Leszna w rejonie Jeziorek i Trzebani. W pobliżu wsi Grodzisko natrafiono na

60 skorup, a niedaleko Stanisławówki - w jednym miejscu - na 34 skorupy, a w drugim na 21.

Im bliżej czasów współczesnych, tym bardziej nasila się osadnictwo. Silnie zaznacza się we wczesnym średniowieczu. Ślady osadnictwa znajdują się tuż za Osieczną przy drodze do Goniembic i niedaleko grodziska Drzeczkowo. W pobliżu tego grodziska natrafiono na wczesnośredniowieczną osadę, ponieważ w jednym miejscu znaleziono 17, a w następnym 22 skorupy. Wiele śladów z tego okresu odkryto w północnej i północnowschodniej części obecnego miasta, niedaleko Osiecznej przy drodze do Trzebani, na północ od Jeziorek, w okolicy Wyciążkowa i na półwyspie Jeziora Łoniewskiego.

Z okresu wczesnośredniowiecznego pochodzą dwa grodziska usytuowane niedaleko miasta. Jedno z nich znajduje się na półwyspie po południowej stronie Jeziora Łoniewskiego, a drugie między Osieczną a Drzeczkowem.

Według ocen archeologów, grodziska te były zamieszkałe przez człowieka od IX do XI wieku, czyli pod koniec wczesnego średniowiecza. Czasy te to okres przedpiastowski i wczesnopiastowski. W okresie przedpiastowskim trwał jeszcze zwyczaj ciałopalenia, ale około X wieku obrządek ten ustąpił miejsca pochówkowi szkieletowemu. Zmarłego wyposażano w dary grobowe o czym świadczą znaleziska z cmentarzysk w rejonie Leszna np. Gronówku i Górznie.

Na omawianym terenie, w okolicach Osiecznej, archeologowie stwierdzili występowanie śladów osadnictwa późnośredniowiecznego i nowożytnego. Wszystko to wskazuje na ciągłość osadnictwa w tej okolicy. W samym mieście, w centrum, archeologowie znaleźli jeden skarb z okresu nowożytnego w postaci dwóch naczyń glinianych, 18 monet miedzianych i dwóch srebrnych. Może to świadczyć o zamożności mieszkańców, którzy w obawie przed grabieżą, zakopywali monety z zamiarem ich wydobycia w spokojniejszych czasach.

W związku z faktem, że zniszczenie stanowisk archeologicznych (osad, grodzisk, cmentarzysk) jest nieodwracalne, realizowane na terenie Gminy wszelkie prace inwestycyjne w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych uzgadniane będą na etapie projektu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. W celu ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego podczas inwestycji związanych

z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Do rejestru zabytków archeologicznych województwa wielkopolskiego wpisano następujące stanowiska:

Drzeczkowo - stanowisko 1 (grodzisko, wczesne średniowiecze) Nr rejestru AK.I.11a/9/34- 30.01.1934 rok,

Łoniewo - stanowisko 1 (grodzisko, wczesne średniowiecze) Nr rejestru K.K.I.11a/36/35 - 09.05.1935 rok,

Wojnowice - stanowisko 1 (grodzisko, wczesne średniowiecze) Nr rejestru AK.I.11a/10/34 - 19.01.1934 rok.

Na chwilę obecną gmina Osieczna nie posiada gminnej ewidencji stanowisk archeologicznych, prace zaplanowane są na lata 2025-2028.

Zagrożenia dla zabytków archeologicznych z terenu gminy

Przede wszystkim należy podkreślić, że wszelkie inwestycje, które wiążą się z pracami ziemnymi, takie jak np. kanalizacja, wodociągi, inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe, budowa dróg, obwodnic, lokalizacje żwirowni, kopalni kruszywa, planowane zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych itp., stanowią istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych. W związku z sytuacją finansową gmina nie planuje większych inwestycji, mających potencjalny wpływ na stanowiska archeologiczne, ewentualnie do takich inwestycji w najbliższych latach należy zaliczyć następujące projekty:

- rozwój budownictwa na terenie miasta Osiecznej poprzez wyznaczanie nowych ulic i nowej zabudowy,

- remonty dróg gminnych oraz pasów drogowych, ze szczególnym uwzględnieniem drogi wojewódzkiej nr 432, przebiegającej przez całą gminę,
- inwestycje w sieć wodociągową oraz kanalizacyjną.

Zdecydowana większość stanowisk archeologicznych z terenu gminy znajduje się na terenach rolnych, łąkach oraz nieużytkach. Stanowiska występują z reguły w pobliżu cieków wodnych oraz jezior (ze szczególnym wskazaniem okolic Jeziora Łoniewskiego) lub ich bezpośrednim sąsiedztwie oraz na wyniesieniach terenu. Z racji intensywnej uprawy roli, niemal wszystkie stanowiska są potencjalnie narażone na zniszczenie, ale ze względu na stopień zagrożenia i ich wartość poznawczą należy je zróżnicować i adekwatnie z nimi postępować. Przy szczególnie ważnych stanowiskach archeologicznych (zwłaszcza tych posiadających własną formę terenową – grodziska i kurhany), w ich obrębie i otoczeniu powinien obowiązywać całkowity zakaz zabudowy. W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowisk archeologicznych właściwy miejscowo konserwator zabytków może nakazać wykonanie wyprzedzających inwestycję badań archeologicznych.

W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowiska należy realizować wyprzedzające daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne, a w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska przeprowadzić ścisły nadzór archeologiczny. Ewentualne granice stref badań powinny zostać ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub określone na mocy decyzji o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego.

Należy zwrócić baczną uwagę na prace ziemne podczas działalności inwestycyjnej w obrębie poszczególnych stanowisk archeologicznych i objąć te stanowiska ochroną konserwatorską już na etapie koncepcyjnym. Inwestorzy powinni wystąpić do właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków o wydanie zaleceń i uwarunkowań koniecznych do spełnienia w związku z daną inwestycją. Właściwy miejscowo Konserwator Zabytków może nakazać wykonanie poprzedzających inwestycję badań wykopaliskowych lub prowadzenie nadzoru archeologicznego w trakcie trwania prac ziemnych. Niezależnie od działalności inwestycyjnej, stanowiska w obrębie których zewidencjonowano liczne zabytki ruchome, zebrane w trakcie badań powierzchniowych należy typować w pierwszej kolejności do ratowniczych badań wykopaliskowych. Dodatkowo postuluje się także przeprowadzenie planowych badań

archeologicznych, ukierunkowanych na uzupełnienie informacji dotyczących konkretnych stanowisk.

W przypadku ujawnienia podczas badań archeologicznych nowych faktów osadniczych należy ten fakt odnotować w karcie adresowej gminnej ewidencji zabytków.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest ujmowanie zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz uzgadnianie i wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z WWKZ.

6.6 HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY

Na terenie gminy Osieczna znajduje się układ urbanistyczny miasta Osieczna, wpisany do rejestru zabytków. Ma ono typowy średniowieczny układ urbanistyczny. Rozplanowanie miasta wskazuje przede wszystkim na wyraźny związek ze szlakiem komunikacyjnym i warunkami fizjograficznymi. Osiedle powstało bowiem na niewielkim wzniesieniu, od południa ograniczonym wodami Jeziora Łoniewskiego, od zachodu rozciągała się szeroka, podmokła dolina rzeczki Samicy, od północy zaś wzgórze miejskie oddzielone jest od sąsiedniego, wyżynnego terenu głębokim parowem wcinającym się od doliny Samicy w kierunku wschodnim. Podobne obniżenie terenu odcina wzgórze miejskie od wysoczyzny rozciągającej się na wschód od Osiecznej.

6.7 ZASOBY MUZEALNE

Na terenie gminy funkcjonuje Muzeum Młynarstwa i Rolnictwa, zlokalizowane w wiatrakach w Osiecznej.

Muzeum Młynarstwa i Rolnictwa w Osiecznej powstało w 2012 roku z inicjatywy rodziny Jankowskich. Wewnątrz zabytkowych wiatraków, pochodzących z XVIII wieku na ekspozycji stałej prezentowanych jest kilka tysięcy przedmiotów. Większość zabytków ruchomych pochodzi z obszarów macierzystych, czyli z terenów Południowej Wielkopolski. W zbiorach znajdują się przedmioty codziennego użytku, sprzęty oraz narzędzia rolnicze, odzież i tkaniny, a także akcesoria obrzędowe i sztuka ludowa. Muzeum posiada także zabytki historyczne oraz archeologiczne. Na szczególną uwagę zasługują zachowane w bardzo dobrym stanie elementy konstrukcyjne oraz elementy wyposażenia zabytkowych wiatraków. Dużym zainteresowaniem cieszą się również kolekcje dawnych narzędzi ciesielskich. Natomiast z myślą o najmłodszych na terenie muzeum znajdują się wybiegi dla zwierząt oraz ekspozycja dawnych maszyn rolniczych.

6.8 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp.

Na terenie gminy zachowana jest pamięć o miejscach kultu takich jak kapliczki przydrożne, które są pielęgnowane przez lokalną społeczność. W ramach edukacji szkolnej i przedszkolnej organizowane są różnego typu zajęcia związane z tradycjami regionalnymi, organizowane są również imprezy związane ze zwyczajami rolniczymi (np. coroczne Dożynki).

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę słabych i mocnych stron Gminy.

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Urozmaicona rzeźba terenu, w tym obecność zbiorników wodnych • Położenie Gminy w pobliżu ważnych szlaków komunikacyjnych • Dobra drogowa dostępność gminy • Dobrze rozwinięta sieć dróg lokalnych • Bogata historia terenów gminy • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej • Dobre warunki dla rozwoju agroturystyki oraz rekreacji • Bliskość miasta powiatowego - Leszna • Korzystna lokalizacja siedziby Gminy, w centrum obszaru Gminy • Czystość środowiska • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Gminy • Aktywna działalność lokalnych organizacji pozarządowych • Uczestnictwo Gminy w działaniach związanych z turystyką, w tym w ramach lokalnej grupy działania	• Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych • Niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Niepełne wykorzystanie walorów turystycznych Gminy • Zła sytuacja finansowa wielu właścicieli obiektów zabytkowych • Niewielka ilość działań dotyczących rozwijania tożsamości regionalnej w ofercie edukacyjnej szkół
SZANSE	ZAGROŻENIA

• Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Korzystanie z dofinansowania na działania rewitalizacyjne (np. w ramach RPO) • Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich • Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych	• Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu • Zmiany w układach przestrzennych, związane z nową zabudową • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Brak komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY OSIECZNA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów gminy i charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

PRIORYTET I - DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

Cel szczegółowy I.1 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przeznaczanie środków finansowych z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków,
2. Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji i realizacji zadań związanych z ochroną zabytków zlokalizowanych na terenie gminy,
 - o Prace konserwacyjne przy obiektach będących pod administracją gminy, ze szczególnym uwzględnieniem wiatraków w Osiecznej, a także terenów cmentarzy będących własnością komunalną (ewangelickie w Osiecznej, Popowie Wonieskim oraz Ziemnicach, a także teren po cmentarzu żydowskim w Osiecznej), wskazana jest w tym celu aktywizacja lokalnych społeczności,
3. Wspólne działania z Powiatowym Urzędem Pracy w celu wykorzystania osób bezrobotnych do prac pielęgnacyjnych przy obiektach zabytkowych,
4. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich).

Cel szczegółowy I.2 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp., w tym wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych i lokalizacji GPS i kodów QR,
2. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających mieszkańcom i turystom zasoby historyczne gminy,
3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych.

Cel szczegółowy I.3 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi,
2. Realizacja założeń gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych,
3. Realizacja zasad ochrony konserwatorskiej w odniesieniu do historycznego układu urbanistycznego,
4. Przyjęcie koncepcji zagospodarowania i podjęcia prac porządkowych i zabezpieczających terenów cmentarnych oraz konserwacja sztuki sepulkralnej we współpracy ze stowarzyszeniami i grupami wyznaniowymi,
5. Regularna aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków (zarówno w zakresie architektury, jak i stanowisk archeologicznych), w porozumieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków,
6. Opracowanie ewidencji obiektów małej architektury.

Cel szczegółowy I.4 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Wspieranie działalności instytucji kultury i organizacji pozarządowych podejmujących zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego,

2. Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego,
3. Wsparcie akcji mających na celu odrestaurowanie lub uporządkowanie obiektów zabytkowych, cennych z punktu widzenia lokalnej społeczności oraz propagowanie lokalnej kultury i tradycji dziedzictwa kulturowego.

Cel szczegółowy I.5 Wsparcie projektów związanych z zachowaniem dziedzictwa kulturowego z budżetu gminy

Działania:

1. Restauracja mogiły-pomnika ofiar I Wojny Światowej i Powstańców Wielkopolskich na cmentarzu w Świerczynie – łączny kosztorys na prace konserwacyjne przy pomnikach to blisko 53 000 złotych,
2. Restauracja kamiennego pomnika Powstańców Wielkopolskich w Osiecznej – łączny kosztorys na prace konserwacyjne, oczyszczenie oraz wykonanie okładziny to około 10 000 złotych,
3. Rewaloryzacja cmentarzy będących pod administracją gminną – Osieczna, Popowo Wonieskie, Ziemnice.

PRIORYTET II - ROZWÓJ TURYSTYKI W GMINIE W OPARCIU O BOGACTWO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Cel szczegółowy II.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych,
2. Tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, geocaching, gry terenowe, gry wojenne,
3. Tworzenie szlaków turystycznych związanych z historycznymi postaciami z terenów gminy,

4. Organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym,
5. Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom gminy i regionu lokalne wartości historyczne.

Cel szczegółowy II.2 Wykorzystanie Internetu i multimediów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych

Działania:

1. Dbanie o aktualizację gminnej strony www,
2. Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach internetowych, a także w urządzeniach mobilnych,
3. Rozwój systemu informacji przestrzennej z warstwą informacyjną na temat obiektów zabytkowych wchodzących w skład Gminnej Ewidencji Zabytków oraz udostępnienie go na forum publicznym,
4. Opracowanie interaktywnej mapy dziedzictwa kulturowego.

Cel szczegółowy II.3 Promocja na forum krajowym i zagranicznym

Działania:

1. Walory zabytkowe i kulturowe jednym z podstawowych elementów promocji gminy na różnego rodzaju targach, sympozjach i konferencjach,
2. Udziały w konkursach na najlepiej zadbane zabytki, najciekawszy produkt turystyczny itp.,
3. Współpraca z mediami, zarówno tradycyjnymi, jak i internetowymi.

Cel szczegółowy II.4 Poprawa dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych

Działania:

1. Przystosowanie obiektów zabytkowych dla osób z niepełnosprawnością,
2. Wykorzystanie dźwięków, muzyki i audioprzewodników w celu przedstawiania informacji o obiektach zabytkowych osobom niewidomym i niedowidzącym,
3. Przeprowadzanie działań w zakresie przeciwdziałania wykluczenia osób niepełnosprawnych.

Należy zwrócić też uwagę na wartość historyczną obiektów, znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków. Celem podstawowym Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest zachowanie substancji zabytkowej, jednak nie wyklucza to całkowicie zastosowania nowocześniejszych technologii lub materiałów budowlanych. Jednakże wszelkie niekontrolowane przebudowy mogą skutkować nieodwracalną utratą walorów zabytkowych poszczególnych budynków.

W związku z trudnością dokładnego oszacowania możliwości finansowych gminy w poszczególnych latach ze względu na spadek dochodów spowodowany sytuacją epidemiczną i związaną z tym koniecznością poszukiwania dodatkowych źródeł zewnętrznych w pierwszych latach obowiązywania programu (2021-2022) gmina planuje kontynuować działania, mające na celu wykorzystanie zabytków w celach promocyjnych i edukacyjnych. Zaangażowanie inwestycyjne w miarę poprawy sytuacji finansowej będzie wzrastało.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Osieczna powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony gminy Osieczna zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, gminne placówki kultury – np. biblioteka) oraz wydziały Urzędu Miasta w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),

- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi).

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art.87 ust.1 i ust.5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata Wójt sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy. Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu Opieki nad Zabytkami były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (szczegóły dostępne na <http://www.mkidn.gov.pl>)
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków (szczegóły dostępne na <http://poznan.wuoz.gov.pl>),
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,

- inne źródła.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (szczegół nt. nowej perspektywy finansowania dostępne są na stronach WRPO),
- źródła w ramach programów unijnych takich jak Program Rozwoju Obszarów Wiejskich lub Program Infrastruktura i Środowisko,
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG (szczegóły programów ogłaszane są na bieżąco).

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY OSIECZNA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Osieczna jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy Osieczna, bogactwo obiektów posiadających wartości zabytkowe oraz skuteczne działania samorządu w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Osieczna, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

Uzasadnienie

do uchwały Nr XIV. .2025 Rady Miejskiej Gminy Osieczna z dnia 29 kwietnia 2025 r. w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028 dla Gminy Osieczna

Gmina, zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami nakłada na Gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Poznaniu pismem Nr WWKZ.5120.11710.6.2025 z dnia 26 marca 2025 r. pozytywnie zaopiniował Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028 dla Gminy Osieczna.

Przyjęcie niniejszego programu nie tylko zachęci do działań ochronnych i edukacyjnych, ale także pozwoli właściwie zadbać o obiekty wymagające opieki.

Z powyższych względów przyjęcie przedmiotowej uchwały uważa się za zasadne.

Burmistrz Gminy Osieczna

Sławomir Kosmański